

Toiminnallinen lukupiiri

Äidinkieli ja kirjallisuus, kuvataide, ympäristöoppi/maantieto

Projektin tavoite	Tämän monialaisen oppimiskokonaisuuden tarkoituksena on herätellä oppilaiden lukuintoa ja taiteellisia kykyjä. Lukupiirin aikana kirjallisuudesta löydetään uutta mielenkiintoa, kun kirjan tarinaa käsitellään toiminnallisilla menetelmillä. Tavoitteena on, että tämän työskentelyn jälkeen oppilas tarttuu uuteen kirjaan oma-aloitteisesti!
Mitä tarvitaan?	Kirjat jokaiselle oppilaalle Lukupäiväkirjat, esimerkiksi äidinkielen vihkot Värikyniä Rekvisiittaa still-kuvia varten
Projektin kulku	<p>Tämä kokonaisuus sisältää ideoita lukupiiritöskentelyä varten. Perusajatuksena on, että oppilaat lukevat itsenäisesti yhdessä sovitun katkelman kullekin lukupiirikerralle ja tunnilla keskitytään purkamaan luettua kohtaa erilaisin menetelmillä. Opettaja voi luokkatason ja oppilaantuntemuksensa perusteella muokata ideoita eteenpäin. Jos luokka tarvitsee erityisen paljon tukea lukemiseen itseensä, voidaan kirjan lukemiselle varata aikaa myös koulussa. Erittäin hyvä teos lukupiiritöskentelyn suunnitteluun on Mattilan, Ollilan ja Volotisen <i>Lukupiirin lumo. Kirjallisuudenopetuksen oppituokioita</i> (Sanoma Pro, 2008). Kirjaa on käytetty apuna myös tämän kokonaisuuden suunnittelussa.</p> <p>Lukupiiritöskentelyn tukena on lukupäiväkirja, joka voi olla esimerkiksi äidinkielen vihko. Opettaja ohjeistaa oppilaita tekemään päiväkirjaan muistiinpanoja kirjan tapahtumista ja henkilöistä aina lukemisen jälkeen, jotta tärkeät huomiot tulisi tallennettua. Konkreettiset kysymykset auttavat lukupäiväkirjan pitämistä. Muistiinpanojen tekemistä voi myös suunnata tulevan lukupiiritunnin mukaan: esimerkiksi ennen miljöötehtävää opettaja voi jo ennakkoon pyytää oppilaita kiinnittämään erityistä huomiota kirjan kuvaamaan ympäristöön.</p> <h3>1. Kirjan valinta</h3> <p>Opettaja tuo oppilaiden nähtäväksi muutamia etukäteen valitsemaansa kirjoja, joiden hän arvelee kiinnostavan oppilaita. Opettaja voi teettää oppilaille pienen kyselyn kirja-, kirjasarja- ja genretoiveista ennen kuin hän valitsee kirjaehdokkaat, jotta ehdotukset olisivat mahdollisimman osuvia.</p> <p>Opettaja lukee jokaisesta kirjasta ääneen pienen katkelman, ja oppilaat saavat lopuksi äänestää koko luokan yhteisen lukupiirikirjan. Demokraattisuuden takaamiseksi käytetään suljettua lappuäänestystä, jonka tulos selviää opettajan laskettua äänet.</p>

2. Lukupiirien perustaminen

Kun äänestystulos on selvillä ja oppilaat ovat saaneet luettavan kirjan käsiinsä, on aika aloittaa lukupiiritoiminta. Oppilaat jaetaan noin neljän hengen lukupiiriryhmiin, joissa luetaan kirjan ensimmäinen luku. Lukemisen jälkeen jokainen piirtää omaan lukupäiväkirjaansa sellaisen eläimen, joka oppilaan mielestä kuvaa kirjaa. Onko kirja kenties hauska, outo, jännittävä, tylsä tai arvaamaton? Mikä eläin tämä kirja olisi? Piirrokset ja perustelut esitellään lukupiiriryhmälle ja haluttaessa koko luokalle. Sovitaan yhdessä seuraavalle lukupiiritunnille luettava katkelma.

3. Chattikeskustelu

Tunnin aluksi pohditaan yhteisesti, millainen on hyvä chattikeskustelu tai tekstiviestiketju. Kootaan löydetty piirteet taululle ja lukupäiväkirjaan. Tämän jälkeen lukupiiriryhmät jakautuvat pareiksi, ja sovitetaan yhdessä, mikä olisi hyvä aihe chattikeskustelulle viimeksi luetun kirjankatkelman pohjalta. Kukin oppilas kirjoittaa lukupäiväkirjaansa chattikeskustelun aloitusviestin, ja muutaman minuutin kuluttua vihkoja vaihdetaan parin kanssa. Pari vastaa viestiin ja palauttaa vihkon. Näin voidaan jatkaa niin kauan kuin oppitunnin aikataulu sallii. Lopuksi keskustellaan siitä, miltä harjoitus tuntui ja millaisia asioita nousi esiin.

4. Mielenkiintoinen miljö

Tällä lukupiiritunnilla piirretään lukupäiväkirjaan tai erillisille papereille kartta kirjan tähänastisista tapahtumapaikoista. Käydään ensin yhdessä läpi kartan piirtämisen perusasioita: millainen mitta-kaava piirrokseen sopisi, millaisia värejä kartassa voi olla ja kuinka talot, muut rakennukset, puistot, vesialueet ja merkittävät luonnonkohteet merkitään. Jos oppilas haluaa, hän voi kartan sijaan laatia pohjapiirroksen jostain tietystä rakennuksesta, joka on tarinassa merkityksellinen. Kumpaakin tehtävänantoa havainnollistamaan sopii Muumilaakson kartta, josta löytyy paljon kuvia Googlen kuvahausta hakusanalla ”muumilaakson kartta”. Tyylitellyn karttapiirroksen oikeassa alakulmassa on pohjapiirros Muumitalosta.

Kun kartat ja pohjapiirrokset ovat valmiit, niitä vertaillaan lukupiiriryhmässä. Mitä samaa ja mitä erilaista piirroksissa on? Huomataan, että samasta kirjasta voi tehdä monenlaisia tulkintoja.

5. Rooleista potkua keskusteluun

Tällä kerralla eläydytään draaman keinoin erilaisiin rooleihin luku-

piirikeskustelussa. Lukupiirit saavat keksiä yhtä monta roolia kuin ryhmässä on jäseniä, ja tämän jälkeen pohditaan näitä rooleja luonnehtivia piirteitä. Rooleja voisivat olla esimerkiksi hölösuu, tiukka puheenjohtaja, vitsiniekka, tunnollinen sihteeri, empaattinen kuuntelija ja jörö. Kokeillaan kirjan aiheista keskustelemista näissä rooleissa.

Keskustelun jälkeen pohditaan yhteisesti, miltä harjoitus tuntui, miten erilaiset roolit vaikuttivat keskusteluun ja mitkä roolit toimivat parhaiten. Jäikö jokin tärkeä aihe kokonaan käsittelemättä roolien vuoksi? Entä tuliko jonkin roolin mukana uusia näkökulmia keskusteluun?

6. Hersyvät henkilökuvat

Tämän harjoituksen voi teettää joko aivan ensimmäisillä lukupiirikerroilla tai sitten hieman myöhemmin, sillä henkilöhahmoista aukeaa erilaisia asioita lukemisen eri vaiheissa. Lukupiireissä nimitään kirjan keskeisimmät henkilöt ja sovitaan, minkä hahmon kukin ryhmän jäsenistä piirtää lukupäiväkirjaansa. Piirros saa tässä vaiheessa olla hyvin yksinkertainen. Lukupäiväkirjoja kierrätetään ryhmässä siten, että jokainen pääsee täydentämään muiden piirroksia ja kirjoittamaan piirroshahmon ympärille olennaisia henkilöön liittyviä asioita, kuten luonteenpiirteitä, harrastuksia ja ihmissuhteita.

Lopuksi lukupiiriryhmissä keskustellaan siitä, ovatko kaikki yksimielisiä muodostuneista henkilökuvista. Onko piirroksiin ilmestynyt jotain, mitä itse ei olisi keksinyt? Entä onko jotain, mistä ollaan aivan eri mieltä? Miten kukin perustelee tulkintansa kirjan pohjalta?

7. Hauskan keskustelun salat

Pohditaan ensin lukupiiriryhmissä ja sitten yhteisesti, mikä tekee keskustelusta hauskemman ja mielenkiintoisemman. Oivallukset kootaan taululle ja jokainen valitsee yhden kohdan, jota haluaa omassa toiminnassaan kehittää. Tämä kehityskohde kirjoitetaan keskeltä taitetulle, pöydällä pystyssä pysyvälle pahvinpalalle, jonka toiselle puolelle kirjoitetaan, miten asiaa voisi konkreettisesti edistää. Kehitettävä ominaisuus voisi olla vaikkapa toisen kannustaminen ja keinoja sen toteuttamiseen esimerkiksi hyväksyvät pään nyökyttelyt ja repliikit, kuten ”Kerro lisää” ja ”Mainio ajatus”. Pahi pidetään pöydällä muistuttamassa kehityskohteesta seuraavan keskustelun ajan.

Lukupiireissä keskustellaan kirjan viimeksi luetusta osuudesta ja pyritään harjoittelemaan äsken valittua kehityskohdetta. Mikä kir-

jankatkelmassa oli erityisen hauskaa, koskettavaa, ikävää, tylsää ja jännittävää? Tuliko vastaan yllättäviä juonenkäänteitä? Miten henkilöhahmot mielestäsi toimivat kirjan tilanteissa? Olisitko itse tehnyt toisin? Lopuksi pohditaan, tuliko keskustelusta hauska tai mielenkiintoinen harjoituksen avulla. Parhaat oivallukset ja hauskimmat tempaukset voidaan jakaa koko luokalle.

8. Visaiset väittämät

Lukupiiriryhmät saavat tehtäväkseen keksiä kirjasta sellaisia väittämiä, joista voi olla eri mieltä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi ”Päähenkilö on reilu kaveri”, ”Kirjan kaupunki on tylsä paikka asua”, ”Päähenkilön serkulla on jotakin salattavaa”, ”Kirjassa esiintyvä koira on oikea unelmalemmikki” ja ”Päähenkilö toimii oikein tässä tilanteessa”. Myös opettaja voi miettiä vastaavia väittämiä jo etukäteen nostaakseen haluamiaan aiheita ja ajatuksia esiin. Valmiit väittämät kootaan yhteen.

Luokkaan raivataan tilaa niin, että kaikki mahtuvat liikkumaan seinältä toiselle. Vastakkaisten seinien sovitaan merkitsevän ”samaa mieltä” ja ”eri mieltä”, ja keskelle muodostuu siten jana ääripäiden välillä. Opettaja esittää väittämiä, joihin oppilaat vastaavat ottamalla paikkansa sopivalta kohdalta janaa. Keskustellaan yhdessä siitä, millaisia perusteluja oppilailla on valitsemilleen paikoille ja korostetaan sitä, ettei yhtä oikeaa vastausta ole.

9. Arvaa kirjan loppuratkaisu!

Tämä harjoitus toteutetaan kirjan lukemisen loppuvaiheessa, kun juoni on jännittävimmillään. Oppilaat kirjoittavat lukupäiväkirjoihinsa, millaista loppuratkaisua he odottavat ja miksi. Perusteluihin ja kirjan pohjalta tehtyihin päätelmiin panostetaan erityisesti. Arvaukset kerrotaan lukupiiriryhmäläisille ja niistä voidaan keskustella myös yhteisesti. Jos joku on jo ennättänyt lukea koko kirjan, hänen täytyy tarkasti varoa tekemästä juonipaljastuksia muulle ryhmälle!

10. Salaperäiset still-kuvat

Kun koko kirja on luettu, mieleenpainuvimpia kohtia käsitellään still-kuvien avulla. Jokainen lukupiiriryhmä saa valita kolme mielestään tärkeintä, hauskinta, yllättävintä tai tunteikkainta kohtaa kirjasta. Jokaisesta kohdasta valmistellaan still-kuva, jossa oppilaat näyttävät kirjan hahmoja ja tilanteita mutta eivät liiku tai puhu. Muut oppilaat arvaavat, mikä kohta on kyseessä. Still-kuvissa voi käyttää rekvisiittana esimerkiksi luokan huonekaluja ja koululta mahdollisesti löytyviä roolivaatteita.

11. Loppukoonti

Still-kuvien esittämisen jälkeen lukupiiriryhmät kokoontuvat pohtimaan kirjan lukemisen ja tehtävien antia. Ryhmiä pyydetään vastaamaan kirjallisesti esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin: Mistä pidimme lukupiirityöskentelyssä? Mikä ei ollut mukavaa? Mitä opimme? Kuinka ryhmämme yhteistyö sujui? Näistä kysymyksistä voidaan keskustella myös koko luokan kanssa yhteisesti.

Kesto

Lukupiirityöskentelyn kesto vaihtelee luettavan kirjan ja lukunopeuden mukaan. Sopiva tahti voisi olla esimerkiksi yksi tai kaksi lukupiirituntia viikossa.

Odotetut oppimistulokset

Oppilaan lukuinto ja kiinnostus kirjallisuutta kohtaan heräävät toiminnan aikana. Oppilas huomaa, että kirjallisuutta voi käsitellä monin tavoin ja että yhteisissä keskusteluissa ja toimintatuokioissa kirjasta aukeaa uusia puolia. Oppilas oppii perustelevaan tekemänsä tulkinnat kirjan tekstiin nojautuen. Oppilaan yhteistyötaitot ja luokan ilmapiiri paranevat ryhmissä toteutettavien harjoitusten myötä, ja toiminnalliset tehtävät edistävät oppilaan luovuutta ja motivaatiota.